

1883.

PÍSNÍCH A POVĚSTECH

PLEMEN SLOVANSKÝCH.

OD

LUDEVÍTA ŠTÚRA.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XLVI.

V PRAZE 1853.

U KOMMISSÍ U FRANTIŠKA RIVNÁČE.

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

A ponouká mě posvĕtit Vám dílo svoje i to, že city,
které obletuje s oblíbením píseň slovanská, přebírají si duši
Vaši, a že skutky, jakové oslavuje, i o Vás vydávají svě-
dectví.

Málo mám k Vám slov, ale srdečných; na mále slov
a na skutcích i Vy rád přestáváte.

Vaši Jasnosti

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

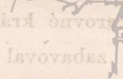
ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

V Modré, v Slovenském kraji,

Ludevít Štúr.

v červnu roku 1852.

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P.O. HVIEZDOSLAVA

Pieśni słowiańskie, jednej matki córę,
Odmienne licem, barwą rozmaite,
Lecz w jednej wielkiej przeszłości powite
Na śnieżnym grzbiecie starowioconej góry,
Gdzie orłów gniazda, gdzie gromy a chmury,
Tysiąc was ludzi zrodziło czynami,
Oblicze wasze wypieściła sława;
Pieśni słowiańskie, s waszemi falami
Grzmiała i cichła mężów czynna wrzawa,
I wy ście w życiu stały jak poranek,
W śmierci jak jasny mogilny kaganek.

I były czasy, gdy przy jednym stole
Wszystkie ście ludy zabawiały razem,
I w umysł ciężki trudem i żelazem
Łały weselność, rozkosz i swawole,
Złociły dobra, gromiły zła dolę;
Byłyście dziewic weselnem westchnieniem,
Starców wieczorem i domów ogniskiem,
Szumiących wojów tarczą i ramieniem,
Polotem konia i strzałą polyskiem,
I kwiatem życia i czarem i cudem,
I świętą religią, na obradach ludem.

Pieśni słowiańskie, cóż na wielkiej ziemi
Jest wam obcego! — W której świata stronie
Na wasze dźwięki oblicze nie płonie?
Gdzież was nie przyjmą piersi bijącemi?
Piękne pielgrzymki, łany szerokiemi,
Od świata wschodu do świata zachodu
Drogę wam stara gościnność okryśli,
A od naroda idząc do narodu
Wszędzie znajdziecie pobratymcze myśli,
Dla was sny dziewic, biesiada wesola,
Prace dorosłych i tańczących koła.

Není zpěvnějšího národu na světě nad Slovany. Nalezají se i u jiných národů písně, slyšet i tam zpěvy, avšak jich nikde není ani toliké množství, ani nejsou toliké krásy jako u nás. Cokoli z koleje každodenního života vystoupí, cokoli se nad všední obecnost v životě povznese, vše přechází u Slovanů v píseň a ve zpěvu se ožívá tím usedavěji neb vznešeněji, čím neobyčejnější jsou výjevy, které se dotýkají duše a zpěv vyluzují. Ve zpěvu mluví Slovan k světu, z pokolení na pokolení; ve zpěvu složeny jsou jeho nejvroucenější city, jeho nejmilejší výtvoři obraznosti a celá mysl jeho. Národové indoevropští, kterých Slovan jest bratrem nejmladším, vyslovují každý na svůj způsob to, co v sobě skrývá a čím zahorela duše jejich. Ind budovami chrámů ohromných, Peršan knihami svatými, Egypťan pyramidami, obelisky a ohromnými, tajemnými labyrinty, Řek v sochách překrásných, Romanové v malbě čarovné, Germanové v dojmavé hudbě; Slované ale vylili duši a mysl svou v pověstech, písních a zpěvích pohnutlivých. Vše, co žilo oněm národům v jejich dílech, to u Slovanů žije v jich písních a zpěvích. Göthe pověděl, že sochy jsou zkažené tóny, u nás Slovanů tedy budovy, sochy a malby předcházejícího světa rozpustily se v tóny, hlasy aneb zpěvy. Není na povrchnosti země slovanské ani vytesaných budov indických, ani staveb egyptských; nekřesalť ruka slovanská ani sochy řecké, aniž nalíčila štětcem malby romanské: ale proto mysl slovanská přešla do písně a vyslovila se v ní. Vše, co se koliv duše slovanské živěji dotklo, vyrazilo se v píseň nebo v slově národa, nad nějž, jak sme již řekli, hovornějšího a zpěvnějšího není na zemi! A proto i pravdivě a významně se nazval národ náš slovanským, t. j. národem slovným, zpěvným *). Slovo má v životě slovanském i jiný hluboký význam. „Dobré slovo“ přijímá Slovan za náhradu

*) Slovo značí u Slovanů i píseň, na př. „Slovo o plku Igorevie“.

jest samojediným lidským družstvem v samotnosti této. V dlouhém spolu přebývání člověk na přírodu zvykne, oni si takoruka vzájemně porozumějí, odkud i větší známost přírody u lidu našeho, i veliké jeho k ní lnutí pochází; v přírodě ale osamělé stojí mu jen jeho dům, příbytek rodiny, a odtud ve značné míře i ta u lidu našeho i v básnictví jeho ustavičná, neuhasná tužba po domě a rodině, i ta láska k tomu ve slovanských písních tak často zpomínanému a opěvanému „širému poli.“

Ale přejdeme již na samé pole básnictví našeho prostonárodního, široké a květnaté, vlnící se hned lukami a pahorky, hned se zahybující k domům, příbytkům rodin, hned sklánějící se k modrým horám, za které jen tužba nese a ne oko, a hned zas utajující se v hájích stinných a horách temných, otáčející hned jezera a řeky šumivé, a okrášlené hned bohatýry zádumčivě se po něm nesoucími, aneb ubíhajícími prudko do daleka.

Člověk slovanský, spojený s přírodou svazkem nerozlučitelným, obzírá se na ní ustavičně, nachází v ní položení duše své zobrazené, úkazy její bere za význam stavu svého i událostí jeho se týkajících, a příroda navzájem ponouká jej, aby jí i hnutím jejím zrozuměl, a zobrazil si na nich stav svůj i city své duše. V tomto spojení má se jeden ke druhému, a rozumějí si oba dobře bez výrazných slov jako staří známí a přátelé. Spojení takového nachází se v písních slovanských vůbec, i uvádíme tu některé k dosvědčení toho.

Slovenské 4):

Hory, hory, čierne hory,
Šak nad vami smutno stojí,
Sestra bratu hlavu myje,
Do vojny ho vypravuje;
Hoj braček mój premilený,
Kedy že ty prídeš z vojny?
Sestra moja premilená,
Prídi ty von po tri rána.
Prvé ráno von vyzrela,
Biele zore uvidela,

Hoj Bože mój premilený,
Už je brat mój pripravený;
Druhé ráno von vyzrela,
Červené zore videla,
Hoj Bože mój premilený,
Už je brat mój v prudkom ohni;
Tretie ráno von vyzrela,
Čierne zore uvidela,
Hoj Bože mój premilený,
Už je brat mój dorúbaný atd.

Hory tu smutkem zastřené dávají na znak žel sestry za milým do vojny odcházejícím bratrem, a zore jí oznamuje po každékrát co se s ním stává v dalekosti. Aneb:

⁴⁾ Všecky tuto uváděné písně čerpány jsou ze sbírek dílem tištěných dílem rukopisných.

Vo koghiach ⁴⁸⁾ svojich on deržít černa vorona,
 Čto rozgovorit rodnaja jeja matuška:
 Ty ditia moje, ditia miloje,
 Ja tebie ditia son etot razsužu:
 Čto kruta gora, to kamenna Moskva,
 Biel-goriuč kameň, to naš Kreml' gorod,
 A rakitov kust, to kremlevskoj dvorec,
 Sizoj oreľ, to naš matuška ⁴⁹⁾ pravoslavnyj Car',
 A černej voron, to Švedskoj korol;
 Pobiedit ⁵⁰⁾ naš gosudar zemlju švedskuju,
 I samova korolja vo polon ⁵¹⁾ vozmet.

A takto v přemnohých písních slovanských. Nejenom však zvěstuje a znaky dáva příroda, leč člověk slovanský i obcuje s ní jako se živou a rozumnou, a ona s ním na vzájem, cítíc, radujíc se, trpíc a hynouc s ním i spolu v neštěstí.

Slovenská:

Keď sme sa my s milým rozlučovať mali,
 Aj tá zem plakala, čo sme na nej stáli;
 Keď sme sa lúčili pod zeleným stromom,
 Tie ptáčky plakaly, čo sedely na ňom.

Aneb:

Skala milá skala, čo si neplakala?
 Keď som sa s mým milým rozlučovať mala atd.

V širom poli hruška stojí,
 Pod tou hruškou tábor leží,
 Všeským pánom kone hrali,
 Len milého smutne stojí,
 Hore, hore koník vraný
 Pod ten kašiel murovaný,
 Tam budeš mať stajeň teplú,
 Ja budem mať pannu peknú.
 Netreba mne stajeň teplá,
 Ani tebe panna pekná,
 Keď ty budeš jesti, piti,
 Mne nemá kdo dati žrati,
 Keď ty budeš spať vo zlate,
 Ja budem stáť v hnoji v blate,
 Keď ty budeš z tanierika,
 A mne dajú do rebrika,

Keď ty budeš z pohárika,
 A mne dajú do škopíka.
 Ej koničku sivovraný,
 Čo si taký nahnevany?
 Či ťa fází tá zbroj moja,
 Či šablíčka ocelová?
 Nezáži mňa tá zbroj tvoja,
 Ani šabla ocelová,
 Leš ma fázia tvé ostrožky,
 Čo pichajú moje bočky,
 Kde ma kolvek popichajú,
 Všade krvou zalievajú,
 Ta ma vyveď na trávniček,
 Vezmi so mňa kantáříček ²²⁾,
 Nech ma straky, vrany zedia,
 Mrcha ²³⁾ pánom na znamenia.

Podobná této jest i rusínská i srbská.

Rusínská:

Dub na duba pochylyv sia,
 Konyk na kozaka zasmutyv sia;

⁴⁸⁾ v pazourech. ⁴⁹⁾ otec. ⁵⁰⁾ přemůže. ⁵¹⁾ plen, kořist. ²²⁾ uzdu.
²³⁾ zlým.

Slovenská: Mesiačik svieti, hviezdy kolom neho,
Mój milý na koni, chlapeč kolom neho. —

Anež:

Veje vietor po doline,
Moja mladost len tak hynie,

Len tak hynie, len tak hynie,
Jako listok v bukovine. —

Anež:

Hora, hora, vysoká si,
Moja milá ďaleko si,

Ďaleko si za horami,
Vádné láska medzi nama atd.

Anež:

Smutne slávik spieva v kletke ulapený,
Keď sa rozpomenie na hájik zelený:
Veru si i ja tak neveselo spievam,
Keď sa na predošlé časy rozpomínam.

Česká: „Záboj, Slavoj a Ludiek“ v Rkps. Kral.

S črna lesa vystupuje skála,
Na skálu vystúpi silný Záboj.
Obzírа krajiny na vše strany,
Zamúti sie ot krajín ote všech
I zastena pláčem holubínym.

Tu černý les a nad ním vypínající se skála jen proto jsou
uvedeny, aby i Zábojův žal a hněv nad utlačením vlasti i jeho
v tomto hněvu a žalu po ní přebíhající oko docela živě se viděly.

Moravská: Hájičku zelený, už sem tě dohájil,
Galenečko ⁷⁹⁾ moja, už sem k vám dochodil,
Hájičku zelený, kdo tě hájit bude,
Galenečko moja, kdo k vám chodit bude atd.

Rusinská:

Dalaš mene, moja maty,
Za muž molodoju,
Jakby tuju konopelku
V vodu zelenuju;

Oj jak těžko konopelci
Seri v vody hnyty,
Ješče tiažše molodyci
Na čužyni žyty atd.

V tomto způsobě jsou vůbec osnovány národní *polské* písně,
tak řečené *krakoviaky*:

Miła mi ta strona, gdzie słonieczko wschodzi,
Lecz mi jeszcze miłsza, gdzie kochanka chodzi.
Świeci miesiąc, świeci, między gwiazdeczkami,
Najmiłsza mi moja między panienkami.
Gołębica siwa, gołębiczek siwszy,
A mój kochaneczek ze wszystkich najmiłszy.

⁷⁹⁾ dívka.

Jánošík, Jánošík, samopašné dieťa,
 Kebys nebol zbíjal, nevešali by ťa. —
 Veľ som ja nezbíjal chudobu ²⁹⁵) sedliakov atd. —

rád prý v horách sobě i svým druhům dával kázání držet, ve kterých kazatel musel je z povinnosti pro jejich řemeslo dobře vyplísnit. Tak i starý raněný dobrodruh prosí své druhy o pohřeb v písni slovenské:

Na vysokých horách
 Jasný ohnisk horí,
 Kdože pri ňom sedí?
 Dvanásti zbojníci,
 A trinásty starý,
 Všetek dorúbaný:
 Tovaryšia moji!

Tú moju šablíčku
 Na dvoje rozlomte,
 A s tým tenším koncom
 Hlavu mi odtnite,
 A s tým hrubším koncom
 Jamu mi vykopte!

I Rusové mají své písněmi národními oslavované bohatýry, jenž ze své vůle a na svou ruku veliké podniky vykonávají, jmenovitě: Iliu Muromce a Čurila Plenkoviče, oděné však v písni do polobáječné roušky. Písně je kladou do času Vladimíra Velikého a připisují jim nadobyčejné bohatýrské činy, jako přemožení strašných loupežníků a rozličných divných potvor. Sám Vladimír odměňuje jejich skutky hrdičské, ba přichází co host do jejich dvorů, otočených podle slov písně železnou ohradou.

Zpříkrí-li se komu život ve společnosti, v obei, snad že na něj útlík těžký dolehá, jde vedle písni našich aneb na dobrodružství, aneb na vojnu. Tak se mluví o Jánošíkovi, že šel „poza bučky“ pro veliký útisk poddanstva šlechtického v ten čas, a o druhém sváděl dosti písni, na př.:

Panština, panština, ty tvrdá panština,
 Nech ťa parom vezme, idem do Budína.
 Idem do Budína, na to Rákoš-pole,
 Tam strasem zo seba sedliacke mozole.

Aneb:

Nechcem ja viac poddaným byť,
 Radšej pôjdem krajne slúžiť;
 Čo mi dajú, to mi dajú,
 Len si ma tam radi majú.

A tak i:

Už som bez starostí, zbaviu som sa pána,
 V Levicach verbujú, dám se za husára.
 Dajú mi tam šablu, čižmy s ostrohami,

pospěch v jich skladu, jakoby se písně zpívaly jen kradmo a chvatem. Chorvati v básnictví národním teč jen málem se vykazati mohou, a nejvíce lnou k srbským zpěvcům jakožto nejbližším.

Sbírky slovanských písní, kterých jsme při sestavení přítomného spisu použili, jsou následující:

Rukopis Kralodvorský, a jiné výtečnější národní zpěvoprávní básně, vydán od Václava Hanky. V Praze 1835.

Igor Svätoslavič, hrdinský zpěv o tažení proti Polovcům, od Václava Hanky. V Praze 1821.

Srbske narodne piesme, skupio ich a na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Knjiga prva, druga, tretja. U Beču 1841.

Pievanija Cernogorska i Chercegovačka, sobrana Čubrom Čoikovcem Cernogorcom (Milutinovićem), izdana Josifom Milovukom. U Budimu 1833.

Skazania Russkavo naroda, sobrannija N. Sacharovym. Kniga pervaja, vtoraja, tretja i četvertaja. Izdanie tretie. Sankt-peterburg 1841.

Pieśni Polskie i Buskie ludu Galicyjskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. We Lwowie 1833.

Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi, zebrał Żegota Pauli. Tom pierwszy, tom drugi. Lwów 1839, 1840.

Rusalka Dniestrovaja. U Budimie 1837.

Slovanské národní písně, sebrané Frant. Ladisl. Čelakovským. Díl první, druhý, třetí. V Praze 1825, 1827.

Písně národní v Čechách, sebral Karel Jaromír Erben. Svazek první, druhý, třetí. V Praze 1843, 1845.

Národní Zpievanky, čili písně světské Slováků v Uhrách, sebrané od mnohých, vydané od Jana Kollára. Díl první, díl druhý. V Budíně 1834, 1835.

Moravské národní písně, sbírka nová od F. S. (Fr. Sušila). V Brně 1840.

Narodne piesni ilirske, koje se pievaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Skupio i na svijet izdao Stanko Vraz. U Zagrebu 1839.

Piesnički hornych i del'nych Lužiskich Serbow, wudate wot Leopolda Haupta a Jana Ernst Smolerja. Grymi 1841. —

A pověsti sbírky tyto :

Slovenskje povesti, usporjadau a vidau Janko Rimavský. V Levoči 1845.

Slovanka, sbírka národních pověstí, vydána Frantou Vrántevičem a Slavomírem Tomičkem. V Praze 1833.

Laskavostí slovutného Hanky dostaly se nám, kromě těch které máme i jiné dумы maloruské, jmenovitě o útěku tří bratří z Azova, začez zde, jakož i za ochotné nám ku použití propůjčení sbírky Sacharovy, muži tomuto od nás vysoce váženému srdečně díky vzdáváme.

Mezi těmito sbírkami vyznačují se vkusným výběrem písní srbská sbírka Karadžičova, muže o národní srbskou literaturu nesmrtelnými zásluhami vyznačeného; ruská sbírka Sacharova, a slovutného Čelakovského vybraná sbírka písní všeslovanských. K lepším sbírkám patří Žegoty Pauliho sbírka rusínských, Erbenova českých, Sušilova moravských písní. Kollár však, bohužel, i s Václavem z Oleska, jakkoliv, zvláště poslední, velmi krásně a zajímavě o národních písních vypravují, pomíchali do sbírek svých písní národních i písně luzy, a tím je nemálo zanečistili. Básnictví, jak strojené tak prstonárodní, jest uměním, a co takové musí se domáhati krásy, písnem ale luzy nezáleží na ní, a právě proto jen ošklivost vzbuzují. Co si vytvořila luza, to není útvar národní a nemůže o něm ani svědectví vydavati. I ty mnohé suché, michané, maďarsko-slovenské a latinsko-slovenské písně, jež Kollár v úplném zapomenutí na národní básnictví do své sbírky vmísil, jsou jen bodláčí v zahradě básnictví našeho. Nejde o rozmnožení sbírek, než o podání plodů na nivách básnictví našeho vyrostlých. V tomto ohledu kojíme se nadějí, že obezřelá ruka básnické sady naše očistí a mnohými ještě krásnými stěpy rozhojní.

Konečně i to připomínáme, že Čelakovský vlastními útvory nápodobil i ruské i české národní písně. Následování takové není sice v pravém smyslu uměním, an i pomysly i zevnitřní podobu odjinud sobě vypůjčuje, není však proto bez zásluhy, neboť usnadňuje vmyšlení se do ducha prstonárodního básnictví našeho, a z tohoto ohledu patří i Čelakovskému uznalost naše. Plní jsme zajisté toho přesvědčení, že zpěvci naši, kteří chtějí hýbat srdcem